

ԱՆԻՇԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՍԱՐԱՂԵ ԻՐԳԻՉ ԵՒ ՆԱԶԱՊԵՏ ՔԵՐԹՈՂԱՊԱՆՄ

□ ○ □

Ա.

Մոլորմանն ախտահարող սրտուն,
Արդիականի ափերուն վրայ զգազարդ,
Նստապետին շիրիմը կայ մենաուր
Իր փառքին հետ Անմահութեան բախտակից,
Ան՝ որուն սիրուն եղան անշէլ՝ ապրուշան
Հայրենաբազմ հրազենուն ի խնդիր,
Ան՝ որուն կհանք իբրև խոնարհ վարդենի՝
Գրասանդեցու առնարներու վարդակին,
Ան՝ որուն շունչն իբրև կրթակ սրբազան,
Ճանաչաւուխտ բողի մը պէս երկնազող,
Արժեցուց փառքն ահիւններուն աքեհնի,
Ան՝ որ երգեց, ան՝ որ լացաւ տխրազին,
Եւ քաղցրաւոր գաշակութեան հրապարակ
Իր առաւապանքն առաւածորէն զերեցիկ,
Լուսակառոյց շիրիմին մէջ կը ննչէ,
Գիտ լընելով ծովամերման ի կապույտ
Ամբիներուն երգող կարօտն անսահման...

Բ.

Հայրենիքի միտապարակ լուծներուն
Ահերն ամբողջ անոր սրտէն բոխեցան
Երգերու մէջ գեղեցկութեան ե սիրոյ,
Հայրենիքի բոլոր զհանրը մոնող
Մանրամթախի անոր քնարէն աղբախ
Արատասուքի նեղեցներով հոսեցան...
Եւ ամէն զուգը հայրենական գաշտերէն,
Արիւններով եւ արգասանք ամեն ոյցը
Անոր սրտին վերքերուն մէջ արձակեց
Կապչներու եւ հասկերու քողըրջներ...
Ամէն ծաղիկ, եւ անսածոյ զարթմոյր
Անոր համար խորհուրդ մըն էր մեծանրաշ
Որուն վերն ան զըլուխին իր ալիզարդ
Խոնարհեցուց հսկումներով ցալգամամ...
Եւ Հայրենիքը առնետուն նմանաւ,
Բազրեանքի գաղտնիքն ըսկերեալ
Մինչեւ խաւեր կրկնսին մէջ Հոռովի,
Իրենց անուն, ձերանկաւ ըստուրով
Խաւարակուր երկնքին դէմ կ'սթողուած,
Անոր մարքն մէջ ապրեցաւ քաղախուն,
Աստուածային, ողբերգական ու վրսեմ...

Գ.

Անցեալն էր ան, նակաթիւն զերդ փնտիկ,
Իր ահիւնէն յանձնող աղցեալն արքիւղէ...
Փանգապներու եւ գրողներու աւերակ
Աշխարհն էր ան ամբողջ կենացով սարքուն,
Ուր Գեղեցիկն անմարտէն քաղախին
Կը զուլակուի Գաղափարի սրտին մէջ,

Անոր հողին լընցն քնութիւնը համուտ
Իր ձայներով, իր երգերով, ու մինչեւ
Հոծիններեղմն ամբան խորունկ ցալգերուն.
Անոր հողին իբրև կապին ինսուրց
Հազար բոխներ եւ հազար երգ ունեցաւ...
Մոլորին անոր ամբոխեցան հողայն մէջ,
Եւ շրթապարն անձաններուն մէջ լացող
Անոր սրտին սափորին մէջ կաթեցաւ
Իբրև սիրոյ եւ ախարութեան մարգարետ...
Ան ապրեցաւ ներաշխայց, ինքնամոլ,
Եւ զարգակեց իր էութեամբ անսահման
Հայրենիքին եւ մարդկութեան բովանդակ
Արեգակներն ու խաւարները մահուան...

Դ.

Միտքն անոր մէջ ալեքան մեծ էր եւ նակայ,
Որ սիրտն եղաւ շատ աւելի քաղախուն,
Եւ Գաղափարը ջանազարդ երկինքով
Անոր հողին յաւերթորէն կամարեց...
Արձան մ'էր ան, Անհէլի մը վրսեմ
Ու ծանրազին մտերմով միայն քանդակուած,
Արձան մ'էր ան որ ապրեցաւ ու կ'ապրի,
Որովհետեւ Աստուած հանձնեց երբ պատկէ,
Անոր դապին կը լոմանայ ծաղկաւէտ
Սերունդներու, սերունդներու սրտին մէջ...

Ե.

Եւ այդ հսկան շիրիմին մէջ կը ննչէ,
Եթէ մեռնին է հրազենն յաւիտեան...
Եւ Յիշատակն անմարտէն ցալգակն
Գեղեցմանին սափորին մէջ կ'արտասուէ...
Ոչ մէկ բաղեղ, ոչ մէկ ծաղիկ, ու խոնարհ
Շրէջն իսկ անոր չի բարձրանար ընծիւղած...
Վ երջալոյսն է սաստանդներուն, եւ դապին
Գեղադալար պլաններով կը թռչի...

Զ.

Բայց ես կուզամ, խոնջ եւ տրտում ուխտաւոր,
Եւ շիրիմիդ մարմարին վրայ կը դրնեմ
Սափոր մ'անա լիցուն ցեղիդ արցունքով...
Հոն ամեն սիրտ ընծան քեզի կը դրկէ,
Խոնարհ ընծան Յիշատակին որուն հետ
Ես քալեցի համբաներէն հեռաւոր,
Հայրենիքիդ արշալուստած գիշերէն
Մինչեւ ափերն Արդիականի քալեցի...
Եւ արդ քեզի, խոնջ եւ տրտում ուխտաւոր,
Ես կը բերեմ Քրիստոսի երգը շափուած
Խաւարանիդ քաղախունով իմ սրտիս...
Ահիւնիդ մէջ Աստուայի վարդերուն
Կը շնեմ բոլոր հայրենաւոր քաղցրութեամբ,
Ահիւնիդ մէջ գինովութիւնը կ'ամռնեմ
Հիմաններուն աշուններու ուղիով,
Ահիւնիդ մէջ ցորենները կան նակաթնու,
Եւ խոնկ, ծոխրին եւ կենսանն եւ կեդրուկ...

Ե.

Ըսէ՛, միայն արհիւն է որ կը փռէ
Քաղցրագոյնակն իր շափիւղան ծովային՝
Այս արին զէ՛մ ուր կը ննջն մաշաւէտ...
Ըսէ՛, միայն երկնքին քօ՛ղն է վրէժ
Որ շիրիմիդ մարմարին վրայ կը կաթէ
Իր մարգարիտն ասաղնդերու ինփօրեն...
Ըսէ՛, միայն փախաղ հաւաքն ըսպիտակ
Իր շուտափոյթ ըստօտերին մէջ կը ծածկէ
Գերեզմանիդ ամալութիւնը վրստմ...
Զէ՛ս լրսեր դուն մոնշող զետերն հայրենի,
Եւ արծիւները կառաւող որ կ'իջնեն
Արեւափառ ու լայնաստուեր թևերով՝
Արարատի բարձունքներն երկնամուխ...

Ը.

Ա՛յ արթնցի՛ր, հարիւր տարի է արգէն
Որ օրօրոց իր խորհուրդի վարդերով
Այս զերեզմանը պըսակնց մահազեղ...
Բայց պէտք է որ Շիրիմը նո՛ն բարձրնայ՝
Ուր Օրօրոցը ժրպտեցաւ արեւոտ...
Ո՛վ հանապետ, որուն դեռ սիրտը կը զգամ
Իմ առաջին տարիներու երազով,
Ներշնչումիս խորհուրդին մէջ սրտագին,
Ո՛վ հանապետ, ալ արթնցի՛ր, արթնցի՛ր,
Անո՛ թափօրը ջահազարդ կը հանի.
Եւ լրսնա դուն օրնիբողութիւնը փառքիդ,
Կը առանձն դուն թիւր զքոյակներն երազուած,
Եւ դափնիները զեղեցիկ ու դալար,
Հայ կոյսերու վարդամատով ձեռքերով
Արտախորտուած Զիշատիկիդ է խնդիր...

Թ.

Կը լովանան Արշալոյսի քրքուռներ
Արարատի յաւերժական ձիւնին մէջ,
Եւ Հայքնիքըդ պանծալի խնդութեամբ
Կու գայ, գայ՝ մը ծալքերով պարտուած,
Եւ շափիւղակն Արիւթակնի դշուղէն
Կը խնդրէ սիրտըդ մեծափառ և անհուն,
Աստուածային իր լուսախին իսկութեամբ...
Ո՛ւ մէկ սափոր վէշապիկուտ պղծախիւրտ,
Ասպաստարէ կամ մարմարէ քանդակուած,
Պիտ՝ ամփոփէ սրտըդ, փերթո՛ղ հայրենի,
Արեւին անոր պիտի հողմերը տանի,
Եւ ամեն զուգձ հայրենական դաշտին մէջ
Խառնըւելով անոր՝ հունձքերն պաշտպան
Պիտի ժայթքէ ոսկեծովի մը նըման...
Դուն ամեն տեղ պիտի գտնես քու հողիդ,
Ամեն ակութ պիտի շուռնայ մէջ վառի,
Որպէս քաղին, բոցերու տակ երկնայից...
Եւ նո՛ն ուր վարգն ու մրտնին ծագկաւտ
Կը զբասանպուին դիցանըւէր դափնիով,
Սրտիդ աճիւնն աստուածներու աճիւնին
Պիտի գտնէ վերափոխումը լոյսի...

Ժ.

Եւ շափիւղակն Արիւթակնի թաղուհին
Հայրենիքիդ ուխտաւորին պիտ՝ յանձնէ,
Անընապաշտ զերեցութեամբ հողեզմայ,
Սիրտըդ համուտ քաղախումովն իր կեանքին...
Ա՛յ արթնցի՛ր, թափօրն անո՛ կը մեկնի
Գիշերին մէջ իր ըոցափառ ջահերով,
Եւ կը տանի սիրտըդ ճնծայ խնդրայր
Հայրենիքի յերեքական մեկաներն...
Արշալոյսն է, Արշալոյսի քրքուռներ
Սրտիդ մէջէն անո՛ ծաղիկի ըսկըստ,
Ու քեզ համար, ո՛վ հանապետ, ո՛վ փերթո՛ղ,
Հայրենաշունչ և հողեճայն քաղցրութեամբ
Արարայէն անո՛ Պապուշ կ'երգէ...
(Փարիզ) ԱՐՄԷՆ-ԵՐԿՍԹ

Հ. Ղ. ԱԼԻՇԱՆ ԵՒ ԻՐ ԲՆՈՒՆԻՆ

Հ. Ալիշանի վրայ, իր բանաստեղծ,
շատ քիչ բան գրուած է և այն ալ ընդ-
հանուր տեսակէտով. դեռ կը պակսին
զրական ու քննական ուսումնասիրութիւն-
ներ և վերլուծումներ իր քերթուածնե-
րուն: Սովորաբար կ'ընդունուի ամենէն
մեծ բանաստեղծը հայ արդի զրականու-
թեան, իր տաղանդին անհուն բազմամաս-
նութեամբ ու տաղաչափութեան և լեզուի
ճոխութեամբն և զանազանութեամբ. իր
երգը ամենէն վեհը, ամենէն հզօրը կը
նկատուի, ամենէն բազմամասնը. ամէնքը
զգացած են իր արտայայտութեան անդի-
մազարմ ազդեցութիւնը և թովբը: Կը մնայ
սակալն քննել այս երգին հոգեբանութիւնը
և ծագումը, քննել անոր զեղեցկագիտա-
կան՝ վարկերը. ինչ որ տակաւին իրագոր-
ծելի է և հարկ է իրականացնել հայ
զրականութեան կեանք տալու համար:

Եւ ուզեցի ճանշնալ մեծ Հեղինակը
աւելի իր ծաղկատի շրջանին, երբ ասու-
պային ցողքեր կը լուսաւորեն հորիզոնը, և
զգացումը այնքան յորդ կ'ըլլայ և ոգեւ-
րիչ՝ կեանքի զեղման հետ: Կը կարծէի թէ
պիտի հանդիպիմ հոն հրատապ և ալեծուփ
սրտի մը բարախիւններուն՝ անդրաշխարհի
սարսուռին մէջ. միտքս դեռ լի էր տպա-